Bijlage: Overzichtstabel aangekondigde maatregelen uit de Klimaatagenda

Werkspoor	Aangekondigde maatregelen	Resultaten en *verwachte resultaten op korte termijn*
Energieke samenleving	Lokale Klimaatagenda (LKA)	• Team klimaatambassadeurs gewijzigd: Gedeputeerden uit Groningen en Gelderland zijn mede de nieuwe bestuurlijke boegbeelden voor de LKA (najaar 2015). • Evaluatie LKA 2011-2014 gereed (Tweede Kamer, 32 813, nr. 101, 29 juni 2015) • Nieuwe LKA 2015-2020 gereed (Tweede Kamer, 32 813, nr. 101, 29 juni 2015)
	Nederlandse Klimaatcoalitie	• Coalitie gestart vanaf 2014 met 50 deelnemers. Per 1 oktober 2015: 287 deelnemers. • Streven is om uit te breiden naar zoveel mogelijk leden die de Nederlandse samenleving breed vertegen-woordigen. • KlimaatBarometer: biedt deelnemers inzicht in hun CO2-voetafdruk • *Dec 2015 Klimaattop Parijs: Groene Toptrein, Klimaattrein naar Parijs, Netherlands Climate Pavilion*
	Bewustwording	• Campagnes Duurzaam Doen gelanceerd in 2014: uitvoering voor energiebesparing in woningen en opwekking duurzame energie, ik ben hopper campagne.
Ruimte creëren voor hernieuwbare energie	Bijdrage vanuit ruimtelijke invalshoek aan SER energieakkoord	• Verkenning duurzame energie op rijksgronden/vastgoed: “opwekkingspotentieel duurzame energie op rijksgronden en – gebouwen” (2013). • *Tenderprocedure voor kansrijke locaties duurzame energie in voorbereiding.* • *Begin 2016: Structuurvisie Ondergrond*
	6000MW wind op land (bijdrage vanuit ruimte)	• Structuurvisie wind op land gereed (Tweede Kamer, 33612 nr. 23, 31 maart 2014). • Resultaten pilot kennisplatform Windenergie en kennisbericht geluid verstuurd. (Tweede Kamer, 33 612, nr. 50, 22 juli 2015) • Monitor wind op land gereed (Tweede Kamer, 33 612, nr. 49, 3 april 2015). Bijna alle provincies hebben windgebieden in hun structuurvisies opgenomen.
	4450 MW wind op zee (bijdrage vanuit ruimte)	• Structuurvisie wind op zee gereed (Tweede Kamer, 33561 nr. 1, 12 februari 2013) • Per 1 juli 2015 is de wet en onderliggende regelgeving windenergie op zee in werking getreden.
	Warmte en energie	• Ruimtelijke bouwstenen voor warmteplannen (april 2015) • Verkenning ondergronds ruimtevraag voor energie. In het kader van het Programma Bodem en Ondergrond (juni 2015)
Wet Milieubeheer	Realisatie 4-36 PJ energiebesparing	• Maatregelenlijsten voor zeven sectoren zijn gepubliceerd op 1 oktober 2015 en 1 december 2015 is de inwerkingtreding Vierde tranche wijziging Activiteitenbesluit • Green Deal Energieprestatiekeuring met negen pilotprojecten gelanceerd in 2015 • *Evaluatierapport Energieprestatiekeuring (EPK): EPK pilots waarin diverse vormen van een EPK getoetst worden. In december spreekt de Borgingscommissie Energieakkoord zich uit over het vervolg.* • *Voor een aantal nieuwe sectoren volgen maatregelenlijsten in het kader van de Wet milieubeheer energiebesparing* • *Afspraken zijn gemaakt met de bevoegde gezagen in Nederland om prioriteit te geven aan het toezicht op energiebesparing.*
Overige Broeikasgassen	Stelsel voor opleiding en certificatie F-gassen	• Verordening F-gassen in EU in 2014 tot stand gekomen. • 2015: wet- en regelgeving treedt in Nederland in werking.
Duurzaam grondstoffen-gebruik	Biomassa: Strategische keuzes inzet biomassa	• Akkoord over duurzaamheidscriteria voor inzet voor bij- en meestook in kolencentrales (2015) • *Eind 2015: Visie duurzame en effectieve biomassa-inzet richting 2030*

	Bezinning op afvalverbranding	• *Toekomstvisie afvalverbrandingsector in de transitie naar een circulaire economie*
	MJA: Efficiënt grondstoffengebruik	• *Eind 2015: 1) i.s.m. deelnemende sectoren analyse van huidige aanpak ketenefficiency binnen MJA programma, raakvlakken met VANG en Klimaatagenda, en mogelijkheden om ketenefficiency te versterken* *2) aandacht voor inzet van biobased materialen voor verdere CO2 reductie via innovatieve berekeningsmethodiek*
Productievere en klimaatvriendelijkere land- en tuinbouw	25-30% broeikasgasreductie in 2020 t.o.v. 1990	• Meerjarenafspraak energietransitie glastuinbouw 2014 – 2020 (getekend 3 juli 2014) • EU: inpassing van LULUCF (Land Use, Land Use Change and Forestry) in het Energie en Klimaatpakket 2030. • *Begin 2016: Herijking Convenant Schone en Zuinige Agrosectoren*
Nationale Adaptatiestrategie	Opstellen en vaststellen NAS	• Publicatie PBL-studie Aanpassen aan klimaatverandering; kwetsbaarheden zien, kansen grijpen *(PBL, maart 2015)* • *2016: Nationale Adaptatiestrategie (NAS)*
Reductie in eigen huis	IenM zichtbaar als duurzame organisatie	• Deelnemer Nederlandse Klimaatcoalitie: IenM wordt op termijn klimaatneutraal. Tussendoel vastgesteld van 20% broeikasgasreductie in 2020 ten opzichte van 2009. Dat is inclusief alle aanleg, renovatie en onderhoudswerkzaamheden van Rijkswaterstaat. • 16% openbare verlichting RWS is energiezuinig. Energiebesapring bij openbare verlichting en vekeersregelinstallaties van 0,5% in 2014 t.o.v. 2013, ondanks 1,2% aantal lichtpunten • 700 lichtmasten voor de scheepvaart langs de Nederlandse vaarwegen zijn verduurzaamd door led-verlichting, gebruik van zonnepanelen en kleine windmolens. • *2016: Op koers voor een Lean and Green ster.*
Onderzoek en Innovatie		• Publicatie rapport 'Sectordoelen voor niet-ETS-broeikasgasemissies in 2030'. (PBL-nr: 1746, 4 juni 2015) • Analyse ism RVO/RWS m.b.t. noodzakelijke incrementele en radicale technische innovaties. • *Pilots voor de ontwikkeling van nieuwe businessmodellen: bv waterstoftankstations en verbeteringen in energie-infrastructuur.* • *April 2016 Twee-jaarlijkse innovatie-estafette: klimaatinnovatie showcase*
Europa		• CO2 reductiedoel van ten minste 40% in 2030 t.o.v. 1990. (Tweede Kamer, 33 858 nr. 28, 26 sept 2014) • Hernieuwbare energie en energiebesparing: EU doelen voor 2030 beiden op 27% • Aanscherping ETS (zie ETS) • Verbinding Energie en Klimaat: o Aangepaste structuur van de Europese Commissie sinds 2014: klimaat en energie vallen onder een Commissaris. o *Europese Raad akkoord met Energie Unie: d.m.v. nationale klimaat- en energieplannen (2021) wordt de voortgang van de EU doelstellingen gecheckt. Governance wordt momenteel vormgegeven.*
Duurzame mobiliteit	In 2030 max 25 Mton CO2-uitstoot (17 % t.o.v. 1990)	• Brandstofvisie "Een duurzame brandstofvisie met LEF" (juni 2014) inclusief "Actieagenda duurzame brandstoffen 2015-2020" (juni 2015). • Green Deal Zero Emission Stadslogistiek (2014): doel is om de emissie van CO2, NOx en fijnstof als gevolg van binnenstedelijke logistiek te reduceren tot nul. Via regionale pilots, zogenoemde living labs, (7 gestart en 9 in voorbereiding) wordt onderzocht hoe stadskernen emissievrij te krijgen in 2025. *2020: De resultaten van de living labs worden in 2020 gepresenteerd.*

	In 2050 EU-ambitie min 60% CO_2-reductie t.o.v. 1990. Energiebesparing in 2020 van 15 à 20 PJ, t.o.v. referentieramingen van ECN/PBL 2012.	• Rapport Hernieuwbare energie vervoer 2014: Uit de resultaten blijkt dat het overgrote deel van de jaarverplichting hernieuwbare energie vervoer ingevuld is met geavanceerde biobrandstoffen waarvan voornamelijk gebruikt frituurvet. (Tweede Kamer, 30 196, nr. 359 , 23 sept 2015) • *2016/2017 EU: nieuw voorstel Europese uitstootnorm voor auto's post 2021*
Naar een betere gereedschapskist voor mitigatie (ETS, CCS, Schaliegas)	Een goed functionerend ETS systeem na 2020	• CO_2-Prestatieladder aangepast: m.b.v. een maatregellijst kunnen bedrijven zien of ze voor of achterlopen ten opzichte van bedrijven die in dezelfde markt opereren en/of in activiteiten vergelijkbaar zijn. • Aanscherping ETS (Tweede Kamer, 21 501-08, nr. 543 , 9 december 2014): - het Europese besluit tot invoeren van de marktstabiliteitsreserve vanaf 2019. - het totaal van emissierechten neemt vanaf 2021 met 2,2% in plaats van 1,74% per jaar af. • Stimulering wereldwijde CO_2-prijs door Nederland via het Partnership for Market Readiness (PMR), de Carbon Pricing Leadership Coalition (CPLC) en het International Carbon Action Partnership (ICAP). • Toename emisssiehandelssystemen buiten Europa: o.a. Zuid-Korea, regio's in China, de VS en Canada. • *Nieuw concept ETS-richtlijn gepubliceerd met voorstel voor aanpassing carbon leakage lijst.*
	CCS opslag	• Lange termijn visie CCS (2015): *opname in Energierapport 2015*
Mondiaal	Effectieve mondiale klimaat-samenwerking	• Voortgang richting nieuw mondiaal klimaatakkoord: Nederlandse ideeën geland in EU standpunten en VN onderhandelingsteksten. • Indiening door de EU van haar Intended Nationally Determined Contribution in voorjaar 2015. • Klimaattop Ban Ki Moon/Resultaat NY 2014: wereldleiders, bedrijven en andere niet-statelijke actoren committeren zich aan verschillende klimaatdoelen. • Nederland steunt verschillende coalities als de Carbon Pricing Leadership Coalition, de NY declaration on forests en vier initiatieven van de Climate and Clean Air Coalition: HFK's, Green Freight, Beperken methaan uit Olie en Gas en het Afvalinitiatief. • Nederland profileert de "Action Area" Duurzaam transport voor niet-statelijke actoren o.a. door in aanloop naar de COP duurzame voorbeelden uit de sector te belichten. o Nederland steunt het "Zero Routine Flaring by 2030" Initiatief van de Wereldbank o Nederland steunt de coalitie van subnationale overheden voor de tweegraden doelstelling: het "Under 2 MoU" o Nederland zet extra in op het Global Green Freight Action Plan van de Climate and Clean Air Coalition (CCAC) o.a. met opschaling van het nationale Lean and Green Programma naar Europees niveau
	Montreal Protocol (Ozonlaag)	• *Nederland zet met EU in op afspraken over uitfasering HFKs onder het Montreal Protocol, november 2015. In EU verband is hiertoe een voorstel ingediend.*
	Ontwikkelings-samenwerking	• Duurzame intensivering kleinschalige landbouw: inkomensbasis voor 4,5 miljoen boeren verbeterd in 2014 zodat ze weerbaarder zijn voor droogtes en extreme regenval. • Watermanagement: Nederland ondersteunde 15 landen en 1,7 miljoen mensen profiteerden van betere bescherming tegen overstromingen. • Hernieuwbare energie: Mede door Nederlandse steun is

		het aantal mensen met toegang tot groene energie gestegen van 2,6 naar 16, 7 miljoen in 2014.